

رابطه اعتقادات دینی و گفتمان در شکل‌گیری هویت اجتماعی دانشجویان

مقاله پژوهشی
اصل
Original
Article

بتول نصیری^۱، بهمن گرجیان^۲

چکیده

هدف: زبان ابزاری برای تبادل اطلاعات و انعکاس واقعیت‌هاست و در شکل‌گیری اعتقادات و نظام فکری افراد نقش مؤثری ایفا می‌کند. هدف از پژوهش حاضر، کنکاش پیرامون چگونگی بهره‌گیری از امکانات و قابلیت‌های زبانی و دستوری و رمزگشایی از تأثیرات آنها در تبیین روابط قدرت و هویت درون‌گروهی و برون‌گروهی گویشوران فارسی زبان بود. **روش:** تحقیق حاضر از نوع همبستگی است و برای تجزیه و تحلیل نمونه‌های گفتاری جامعه آماری، از روش همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیری استفاده شد. جامعه آماری پژوهش، شامل ۱۵۰ دانشجوی دختر و پسر فعال در انجمن‌های فرهنگی و سیاسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد از دانشگاه آزاد اسلامی آبادان است. **یافته‌ها:** در تحلیل داده‌ها، با بررسی میزان همبستگی ساختار زبانی و عقیدتی و ساخت هویتی و فکری افراد مشخص شد که زبان نه تنها به عنوان ابزاری برای ایجاد و حفظ هویت و اعتقادات، بلکه برای کسب قدرت سیاسی و اجتماعی در بین گروه‌های جامعه نقش کلیدی ایفا می‌کند. **نتیجه‌گیری:** نتایج پژوهش نشان داد که گفتمان اجتماعی در محیط دانشگاه، در شکل‌گیری هویت جوانان همسو با فرهنگ کلان آن جامعه و زبان خاص آن در ارتباط است. آموزش گفتمان مناسب، امری اجتماعی و فرهنگی است و فراگیری آن توسط جوانان، منجر به فرهنگ‌پذیری آنان می‌شود. این امر در انتقال ارزشهای مشترک هویتی جوانان به صورت رسمی و غیر رسمی نقش عمده‌ای دارد.

واژگان کلیدی: کنش ارتباطی، گفتمان، قدرت متقارن، علائق و باورهای دینی، گفتمان ایدئولوژیک.

❖ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۲۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۰

^۱ دانشجوی دکتری، گروه زبان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران. nasiri@yahoo.com

^۲ دانشیار گروه آموزش زبان انگلیسی، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی. آبادان، ایران. (نویسنده مسئول).

bahman.gorjian@iau.ac.ir

الف) مقدمه

احیای ارزشها^۱ و فرهنگ یک ملت باعث گسترش ابعاد ارتباطی آن می‌شود. روند این تحولات، حاکی از تأثیر قدرت فرهنگی در عرصه تصمیم‌گیری و سیاست درون‌گروهی^۲ است؛ زیرا امروزه روابط گروهی تحت تأثیر شدید عوامل فرهنگی و هویتی قرار دارد. گروه‌های بزرگ و کوچک یک جامعه انسانی به صورت قومیت‌های فرهنگی متفاوت، از زبان مشترک بهره‌مند شده و به طور پیوسته با هم تعامل اجتماعی و فرهنگی دارند. به باور بلومفیلد، جامعه زبانی عبارت است از: «گروهی از مردم که از طریق گفتار با یکدیگر ارتباط متقابل دارند. به نظر او، تمام فعالیت‌های ذهنی^۳ انسان از زبان سرچشمه می‌گیرد؛ بنابر این، جامعه زبانی مهم‌ترین گروه اجتماعی است که سایر گروه‌بندی‌های اجتماعی به نوعی با آن مرتبط‌اند. او معتقد است که در سطح یک جامعه زبانی، تفاوت‌های گفتاری گاه ناچیز و گاه قابل ملاحظه فردی یا گروهی وجود دارد که با قشربندی‌های درونی آن جامعه مرتبط‌اند؛ اما به طور معمول، مانع ایجاد ارتباط میان سخنگویان یک زبان نمی‌شوند» (مدرسی، ۱۳۶۸: ۱۸).

فرهنگ، زمینه‌ساز حرکت مثبت جوامع و اقوام با الگوهای رفتار سیاسی، اجتماعی و اقتصادی متفاوت است و به مجموعه ویژگی‌های رفتاری و عقیدتی اعضای گروهی خاص گفته می‌شود که به عنوان یک واحد اجتماعی، متمایز از دیگر گروه‌ها عمل می‌کنند. فرهنگ عبارت است از ارزشهایی که اعضای یک گروه معین دارند؛ هنجارهایی که از آن پیروی می‌کنند و کالاهای مادی که تولید می‌کنند. (گیدنز، ۱۳۸۲: ۴)

برقراری ارتباط دینی یکی از مهم‌ترین نیازهای انسان در زندگی اجتماعی است که نهادهای بشری از آن نشأت می‌گیرند. بدون زبان، روابط انسانی، اعم از اجتماعی و فرهنگی و مذهبی، میسر نخواهد شد. تعامل زبانی^۵ یکی از مظاهر مهم شکوفایی ساختارهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی هر جامعه محسوب می‌شود.

زبان با هویت فرهنگی و دینی یک قوم ارتباط مشترک دارد و هر قومی برای داشتن هویت فرهنگی و دینی خاص در جامعه، از یک سری مؤلفه‌های انسانی مشترک برخوردار است. زبان برای بیان همه چیز، از نیازهای جسمانی گرفته تا آرزوهای آسمانی به کار می‌رود.

-
1. Values
  2. Intergroup Politics
  3. Mental Activities
  4. Giddens
  5. Linguistic Interaction

زبان به انسانها اجازه می‌دهد که فرهنگ و ایدئولوژی را بیافرینند؛ تجربه‌ها را انباشته کنند و شیوه‌های رفتاری یکسانی را از نسلی به نسل دیگر انتقال دهند. (قنادان و همکاران، ۱۳۷۵: ۹۷)

عوامل مؤثر در ارتباط موفق، شامل ملاحظات تکاملی، جنسیت، تفاوت‌های فرهنگی-اجتماعی، نقش و مسئولیت، محیط، رعایت ادب و احترام، پاسخهای کوتاه، بازخورد، سکوت، بازتاب احساسات، استفاده از سؤالات باز،^۱ دادن اطلاعات کافی و درخواست برای واضح ساختن مطلب می‌باشند. زبان از دیرباز با انتقال افکار انسان، اقوام و جوامع مختلف را به یکدیگر پیوند می‌داده است. اگر چه تجربه‌های ذهنی در همه افراد مشترک است، ولی چگونگی بیان عقاید و افکار در همه جوامع یکسان نیست و تابع شرایط اقلیمی خاص است. از سویی دیگر، زبان بازتاب تاریخ، فرهنگ و آداب و سنن نسلهای گذشته و شالوده اصلی هویت ماست. زبان بدون اجتماع و اجتماع بدون زبان قابل تصور نیست و شناخت یکی در گرو شناخت دیگری است. با مطالعه مشخصه‌های زبانی و فرهنگی می‌توان موفق به درک عقاید و ارزشهای فرهنگی و دینی مردم یک جامعه و نیز ایجاد چارچوبهای فکری و چگونگی استفاده از آنها در راستای همگرایی میان گروه‌های مختلف مردم شد.

معانی دقیقاً همزمان و همگام با الفاظ ساخته می‌شوند. به عبارتی؛ الفاظ علاوه بر نقش قالب بودن، در فرایند معناسازی و خلق مفاهیم نیز شرکت فعالانه‌ای دارند. حتی باید گفت اساساً معانی و مفاهیم بدون قالب زبان به تصور در نمی‌آیند. به عبارت دیگر؛ کیفیت معنا به چگونگی بهره‌گیری شخص گوینده از قابلیت‌های آوایی، واژگانی و نحوی زبان وابسته است و هراندازه که این مهارتها و قابلیت‌ها بهتر باشد، گوینده در انتقال پیام موفق‌تر عمل خواهد کرد. با مقدمه می‌توان جایگاه زبان و ادبیات فارسی را در ساخت و نگاهداشت فرهنگ اسلامی نمایان کرد. می‌توان گفت زبان فارسی، زبان یکتاپرستی و زبان ارزشهای اخلاقی است و حفظ آن نه فقط حفظ قومیت و ملیت، بلکه حفظ باورها و ارزشهای اصیل اسلامی است.

دین و معنویت، از جمله پدیده‌های انسانی‌اند که بیشترین وابستگی را به زبان دارند. نیایش، بیان اعتقادات مذهبی و تبلیغ دین، همگی نیازمند زبان‌اند. از سوی دیگر، فرقه‌های مختلف یک مذهب، گفتمانهای خاص خود را دارند. (ویگان، ۲۰۰۴: ۳۵)

بررسی رابطه زبان و دین، مسئله‌ای است که می‌تواند در دین‌شناسی، فلسفه دین و تحلیل گفتمانهای مذهبی و تبلیغات دینی بررسی شود. از سویی دیگر، عوامل دینی و مذهبی

می‌توانند تأثیرات مهمی در دگرگونی زبانها، ایجاد کلمات و مفاهیم جدید در زبان، تعیین موقعیت اجتماعی یک زبان و برنامه‌ریزی زبانی داشته باشند؛ زیرا زبانها بر اساس ارتباط یا عدم ارتباط با یک مذهب خاص ممکن است جایگاهی اصلی یا حاشیه‌ای در جامعه داشته باشند و مذهب هم می‌تواند در ایجاد و گسترش نظامهای خطی و سایر مسائل مربوط به استانداردسازی زبان، انتخاب یک زبان خاص برای تبلیغات و آیینهای مذهبی تأثیرگذار باشد.

نتایج حاصل از این بررسی می‌تواند در برخی ابعاد، روشهای لازم را برای کنترل و درک محیط اجتماعی و فرهنگی در جوامع مختلف به دست دهد و این واقعیت را مشخص می‌سازد که زبان، بخش اصلی و عامل تعیین‌کننده قدرت فرهنگی در یک واحد یا گروه اجتماعی و فرهنگی مربوط به نظام ارزشهای فرهنگی است و می‌تواند به عنوان یکی از ابزارهای اعمال قدرت، زمینه‌ساز مستحکمی برای روابط جوامع انسانی^۱ باشد تا جوامع خاص از این طریق بتوانند در تعمیم هنجارهای فرهنگی و دینی خود موفق شوند.

با توجه به آنچه گفته شد، اهمیت مسئله آشکار می‌شود. به نظر می‌رسد تاکنون در راستای موضوع مد نظر، بررسی‌های قابل توجه‌ای انجام نشده است؛ لذا برای تحقق ابعاد متفاوت رابطه اعتقادات دینی، هویت اجتماعی و ارتباط کلامی و زبانی، جستار حاضر به دنبال یافتن پاسخ برای پرسشهای ذیل است:

- آیا میان هویت و اعتقادات دینی و ارتباط کلامی، همبستگی معنادار وجود دارد؟
- آیا میان هویت اجتماعی و ارتباط کلامی، رابطه معنادار وجود دارد؟
- آیا میان اعتقادات دینی، هویت اجتماعی و ارتباط کلامی، همبستگی معنادار وجود دارد؟

۱. پیشینه تحقیق

در راستای نقش زبان و اثرگذاری متقابل آن در پذیرش و تقویت اعتقادات دینی و هویت اجتماعی، پژوهش ایرانی و غیر ایرانی قابل توجهی انجام نشده است؛ به جز مواردی معدود که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

سمیر امین (۱۳۸۴) معتقد است که بیداری جوامع با پیدایش هویتهای اجتماعی دسته‌جمعی مشخص می‌شود که به طور کامل و آشکار با هویتهایی که تاکنون از طریق عضویت^۲ و تعلق

1. Human Societies
2. Membership

فرد به یک کشور یا طبقه اجتماعی تعریف می‌شد، متفاوت است. منطقه‌گرایی، مدعی داشتن اشتراک زبانی و فرهنگی، وابستگی به قبیله یا قوم خاص، پیروی از یک گروه مذهبی مشخص و وابستگی به یک جامعه محلی خاص، برخی از شکل‌های گوناگونی را تشکیل می‌دهد که این بیداری مجدد به خود گرفته است.

کاستلز (۱۳۸۰: ۴۸) در بررسی‌های خود به این باور رسیده است که سخن گفتن از جامعاً اطلاعاتی یا جامعه متکی بر اطلاعات، مستلزم توجه به تنوع و چندگونگی فرهنگی^۱ و زبانی و نهادی آنها است. وی به جای جامعه اطلاعاتی، ترجیح می‌دهد جامعه شبکه‌ای را به کار ببرد و معتقد است گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات نوین مبتنی بر آن، سبب ساز دگرگونی فرهنگ‌هاست.

لی‌پیچ و تبورت کلر^۲ (۱۹۸۵) در یک بررسی جامع به این نتیجه رسیده‌اند که با بهره‌گیری از زبان می‌توان همه پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی و دینی را رمزگذاری کرد و از آنها در راستای وحدت‌بخشی و همسویی و همسونگری استفاده کرد. محمود رئوفی (۱۳۸۹) مؤلفه‌های هویت دینی را معرفی می‌کند و به اهم آنها از جمله مؤلفه‌های شناختی، اجتماعی، عاطفی و فرهنگی اشاره می‌کند. وی در این بررسی، مؤلفه زبانی و ارتباط کلامی را در تحلیل خود به طور مؤثر مورد توجه قرار نداده است.

یافته‌های کاستلز^۳ (۱۹۹۷) در مطالعات موردی خود، حاکی از آن است هویت از نیازهای روانی انسان و ثمره کنش اجتماعی است که به فرد امکان می‌دهد تا با دیگران به صورتی معنادار و پایدار ارتباط برقرار کند و به زندگی افراد جهت می‌بخشد. هویت در جوانان، فرایند ساخته شدن معنا بر پایه یک ویژگی فرهنگی یا مجموعه‌ای از مشخصه‌های دینی است که بر دیگر منابع معنا برتری دارند. جان جوزف^۴ (۲۰۰۴) معتقد است که زبان و هویت فرهنگی، دینی و اجتماعی، جدا نشدنی‌اند و تأمل درباره آن دو، درک ما را از مفهوم تعامل اجتماعی عمیق‌تر می‌سازد.

---

1. Multicultures
2. Le Page & Tabouret
3. Castell
4. Joseph

۲. تعاریف مفاهیم اصلی

یک) زبان، ایدئولوژی، هویت و قدرت

گفتمان به مثابه یک قدرت است که همه چیز را به خود جذب می‌کند؛ به هویت ما شکل می‌دهد و در پرتو تغییر گفتمانها، نحوه نگاه به انسان هم عوض می‌شود. گفتمان همچون قدرت اجتماعی عمل می‌کند و انسان را به زیر سلطه درمی‌آورد؛ در هر زمینه‌ای چیزهایی را حفظ و چیزهایی دیگر را حذف می‌کند (بشیریه، ۱۳۷۸: ۲۴). فوکو^۱ معتقد است که علوم انسانی و اجتماعی به عنوان جزیی از فرایند اعمال قدرت و اعمال سلطه^۲ بر انسان، چگونگی شکل‌گیری گفتمانهای مختلف را در بستر روابط قدرت تبیین می‌کند و هیچ رابطه قدرتی بدون تشکیل حوزه‌ای از دانش متصور نیست و هیچ دانشی هم نیست که متضمن روابط قدرت نباشد. در تحلیل او، قدرت به معنای عملی است که موجب تغییر یا جهت‌دهی به رفتار دیگران می‌شود. از این منظر، قدرت ساختار کلی اعمالی است که روی اعمال ممکن دیگر تأثیر می‌گذارد. قدرت برمی‌انگیزد، اغوا می‌کند، تسهیل می‌کند یا دشوار می‌سازد؛ محدودیت ایجاد می‌کند یا مطلقاً منع و نهی می‌کند. (فوکو، ۱۹۹۴: ۲۲-۳۸)

زبان به طور اساسی سه عملکرد را شامل می‌شود: ابزاری، نمادین و شناختی (آبراهام، ۱۹۹۰: ۷۱). زبان، قدرت گسترده سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را به همراه دارد. زبان در عملکرد ابزاری، کنترل‌کننده قدرت، فرصت و منابع مادی افراد است. در عملکرد نمادین آن، پایه هویت افراد یک جامعه را شکل می‌دهد و بعد شناختی آن، شکل‌دهنده عقاید و افکار مرتبط با جامعه مقصد است. زبان در حکم ابزاری برای حفظ این عناصر است که بیانگر قدرت و هویت اقوام مختلف است. هر گروه یا جامعه قوانین اجتماعی ویژه‌ای دارند که واسطه میان هویت قومی و زبان آن منطقه است.

ساختار قدرت میان افراد یک گروه یا جامعه یکسان نیست، بلکه میزان آن همواره در نوسان است. وجود زبان معیار در هر جامعه، حاکی از تأثیر عنصر قدرت است. عواملی مانند شرایط بافتی،^۳ شأن و منزلت افراد، شدت تهدید و جبهه،^۴ سن و تفاوت نسل، در اعمال قدرت مهم‌اند. افراد صاحب قدرت، افراد تحت کنترل خود را ارزیابی می‌کنند. در یک ارتباط متقارن، محدوده قدرت سخنوران مشخص است؛ زیرا تصمیم‌گیری‌های اتخاذ شده توسط

---

1. Foucault
2. Dominating
3. Contextual Conditions
4. Face-Threatening Act

افراد پر قدرت، بسیار مهم تلقی می‌شود و زمانی که دو طرف مکالمه در انتقال اطلاعات به یکدیگر موفق نباشند، گفتمان بین آنها شکل نامتقارن^۱ به خود می‌گیرد. زبان معیار هر کشوری شاخص قدرت آن محسوب می‌شود. بررسی قدرت در مکالمات زبانی و نوع گویش افراد می‌تواند هر متن یا گفتمانی را شامل شود و به گویشوران اجازه می‌دهد تا به صورت انتقادی^۲ شخصیت، زبان و قدرت را در هر موقعیتی ارزیابی کنند. احمد خالقی، گفتمان را نوعی قدرت می‌داند که در میدان اجتماعی می‌چرخد و می‌تواند به راهبردهای تسلط و حاکم شدن تکیه کند. (خالقی، ۱۳۸۲: ۲۱۰)

دو) زبان و هویت دینی

دین به مجموعه پیچیده‌ای از وحی، آموزه، کلام، فلسفه، عرفان، فقه و بالاتر از همه، اخلاق گفته می‌شود. به عبارتی؛ دین به الگوهای اندیشه، رفتار و فرهنگ مبتنی بر وحی اطلاق می‌شود که معتقد است زندگی در چارچوب و بر اساس وحی، موجب آرامش دنیایی و رستگاری ابدی می‌شود. دین هم از جوامع انسانی است؛ دین نظامی اعتقادی و عبادی است که انسان را در بعدی مقدس و استعلایی قرار می‌دهد. در هستی‌شناسی انسان دیندار، نوع کیهان‌شناسی درباره منشأ جهان، مناسکی خاص، قواعدی اخلاقی، رابطه‌ای با امر قدسی و خلاصه کلام، تمام آنچه ستونهای یک دین اصلی را می‌سازند، وجود دارد. (امام خمینی، بی‌تا، ج ۱: ۵۶-۱۰)

سه) زبان و نقش آن بر شکل‌گیری شخصیت دینی

هویت انسانی و فطری انسان، هویت ذاتی و اصلی او را تشکیل می‌دهد؛ اما با توجه به اینکه انسان موجود اجتماعی است، برای استمرار زندگی‌اش در یک محیط، تعلق خاطری به آن فضا، اطرافیان و فرهنگ آن پیدا می‌کند که با تداوم آن، هویت اجتماعی فرد را تشکیل می‌دهد که در هویت‌های قومی، نژادی، فرهنگی، خطی، زبانی و غیره متجلی می‌شود. احساس نیاز به هویت انسانی در وجود هر فرد، در حساس‌ترین مرحله زندگی انسان؛ یعنی دوره نوجوانی است. برای اینکه جوانان بتوانند پایه و اساس محکمی برای رفتار و اندیشه‌های دینی خود پیدا کنند، می‌بایست طی روند جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری، ارزشها و هنجارهای جامعه خود را درونی کنند تا دچار نوعی حیرانی و سرگشتگی در مواجهه با مسائل و پدیده‌های دینی نشوند. با ارائه تصاویر گوناگون از فرهنگ و سنت‌های گذشته، ممکن است

1. Asymmetric
2. Critical

افراد به طرف خرده فرهنگها و ارزشهای متناسب با ارزشها و هنجارهای دینی جامعه خود حرکت کنند.

از نظر اریکسون، موفقیت در زندگی و دستیابی به اهداف و آرمانهای انسانی در دوران بزرگسالی به نحوه شکل گیری هویت وابسته است که بیشتر در دوران نوجوانی و جوانی روی می دهد. فرد در دوران نوجوانی و جوانی، ارزشها، باورها، داوری ها و هنجارهای مورد قبول خانواده و جامعه را زیر سؤال می برد و در جستجوی راه حل و پاسخهای مناسب به کندوکاو می پردازد. نتایج موفقیت آمیز فرایند رشد روانی و اجتماعی در دوران کودکی، امکان حل تعارضات روانی و اجتماعی را در مراحل بعدی زندگی به فرد می دهد. لذا در مقابل آشفتگی و بحران هویت، فرایند «شکل گیری هویت» و انسجام هویتی قرار دارد. (ر.ک: لطف آبادی، ۱۳۷۹: ۷۴)

چهار) زبان، مذهب و اعتقادات دینی

ایدئولوژی زبان، به عقاید پیرامون زبان مربوط می شود. با در نظر گرفتن ایدئولوژی زبان، گویشوران در پی شناسایی عوامل خارجی مؤثر بر انتخاب ساختارهای زبانی اند. ایدئولوژی زبان، پشتوانه ای برای تجزیه و تحلیل ادبی است که سه مقوله مهم را در بر می گیرد: زبان و قدرت؛ زبان و اجتماع؛ زبان و هویت (کرکلند و جکسون، ۲۰۰۹). ایدئولوژی گویشوران فارسی زبان اشاره به جایگاه اجتماعی خاص دارد. در ساختار قدرت آنها، ایدئولوژی دانش و مقام اجتماعی، سلسله مراتبی^۲ را در بر می گیرد که ارتباطات و تعاملات متقارن را به وجود می آورد که موضوعات اصلی آن، کنترل بر محتوای کلام و نوبت گیری است.

از نظر شوهامی (۲۰۰۶)، ایدئولوژی های زبانی به باورهای مردم درباره زبان اشاره دارد. این نوع ایدئولوژی را نمی توان از ایدئولوژی سیاسی جدا کرد. دانش زبانهای خاص، نشانه تعلق به گروه های خاص است و بر جایگاه زبانی خاص در یک جامعه دلالت دارد. حضور دی یا دیگر حلقه های معرفتی و فرهنگی، نظیر ایدئولوژی، فلسفه یا اقتدار در ساختار جامعه، به این دلیل است که علم ارتباطات انسانی ارزش جهان شناختی و کشف و واقع نمایی خود را وابسته به مذهب و فرهنگ بشری می داند و علم دینی به عنوان یکی از پدیده های فرهنگی و تاریخی بشر شناخته می شود که بر مبنای صور فرهنگی جامعه سازمان یافته است. در فرایند شکل گیری هویتها، پدیده های عقیدتی و معرفتی، ساختار عینی و مادی جامعه، تاریخ، جغرافیا، ساختار سیاسی و اقتصاد و فناوری، نقش بسزایی دارند. (دهشیری، ۱۳۷۹: ۷۱)

1. Kirkland & Jakson
2. Hierarchical

۳. چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر اساس مطالعات گیدنز (۱۳۸۲) شکل گرفته است که هویت را دارای دو جنبه درونی و بیرونی در تعامل می‌داند. هویت فردی از مجموع هویت شخصیتی و هویت‌های اجتماعی و مذهبی فرد تشکیل می‌شود و مبتنی بر تفاوتها و تمایزات میان افراد است و جایگاه فرد را در گروه‌بندی‌ها^۱ نمایان می‌سازد و هویت اجتماعی را نشان‌دهنده تشابهات گروهی^۲ می‌داند. به اعتقاد وی، تعامل دوسویه^۳ میان هویت در زندگی اجتماعی جریان دارد. از سویی، هویت شرط لازم برای زندگی اجتماعی است و از سویی دیگر، در جریان زندگی اجتماعی شکل می‌گیرد، تغییر می‌کند و بازسازی می‌شود.

گیدنز بر این باور است که هویت باید به عنوان سازه‌ای که در رابطه بین شخص ساخته می‌شود، درک شود؛ نه به عنوان احساس تعلق داشتن در چارچوب فردیت شخص. در واقع؛ هویت یک سازه اجتماعی است و به طور اجتماعی تثبیت می‌شود و از زندگی اجتماعی روزمره مردم بیرون می‌آید. افراد با بهره‌گیری از قابلیت‌های زبانی می‌توانند هویت خود را بر مبنای آن بسازند و در برخی از موقعیتها، افراد ترجیح می‌دهند هویت خود را پنهان کنند تا وجهه^۴ خود را حفظ کنند.

(ب) روش پژوهش

از آنجا که جستار حاضر به بررسی چند متغیر می‌پردازد، لذا پژوهش حاضر از نوع تحقیق همبستگی است تا رابطه معنادار میان متغیرها؛ یعنی اعتقادات دینی و ارتباط کلامی و زبانی را تحلیل و بررسی کند.

۱. جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

شرکت کنندگان این تحقیق شامل ۱۵۰ دانشجوی دختر و پسر (۷۲ دختر و ۷۸ پسر) دانشگاه آزاد اسلامی آبادان است که در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تحصیل می‌کنند. جامعه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و افراد نمونه متناسب با حجم مورد نیاز انتخاب شدند.

---

1. Grouping
2. Group Similarities
3. Reciprocal Interaction
4. Face

۲. ابزار اندازه‌گیری

ابزار اندازه‌گیری شامل چند پرسشنامه است که در ادامه به آنها اشاره می‌کنیم. دلیل تنوع پرسش‌نامه‌ها، جنبه‌های متفاوت رابطه متغیرها با هم است.

یک) پرسشنامه جنبه‌های هویتی

در این تحقیق، برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه جنبه‌های هویتی چیک و تروپ^۱ که ۴۵ سؤال را در بر می‌گیرد، استفاده شده است. جهت‌گیری هویتی مرتبط با ارزش و اهمیتی است که افراد در تعریف از شخص خود برای خصلت‌های هویتی است قائل‌اند (چیک و تروپ، ۲۰۰۲). برای نشان دادن حوزه‌های هویت اجتماعی، بخشهایی از پرسشنامه هویت مدل چیک و بریگز^۲ (۱۹۸۱) با انتخاب معیارهایی کامل‌تر شده و برای ویژگی‌های هویتی استفاده شد. برای افزایش روایی محتوایی و پایایی شاخصها، از مدلهای چیک و هوگان^۳ (۱۹۸۳) و هوگان و چیک (۱۹۸۸) نیز پیروی شد.

دو) پرسشنامه دینداری آرین

آرین (۱۳۸۰) با پیروی از پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی آلپورت، اقدام به طراحی این پرسشنامه کرد. این شاخص، ابزاری برای سنجش دینداری فرد و مشتمل بر ۲۰ سؤال است که از مقیاس خیلی کم (۱) شروع و تا مقیاس خیلی زیاد (۵) در مقیاس لیکرت در نظر گرفته می‌شود. ضریب اعتبار سازه‌ای آن، $r=0.75$ و ضریب پایایی آن در مقیاس کرونباخ آلفا $\alpha=0.89$ به دست آمد.

سه) پرسشنامه بسته چندگزینه‌ای

در مرحله سوم ارائه پرسشنامه، از مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شد. این مقیاس از پنج سطح (کاملاً مخالف، مخالف، ممتنع، موافق و کاملاً موافق) تشکیل می‌شود.

ج) یافته‌های پژوهش

سؤال اول: آیا بین ارتباط کلامی با هویت اجتماعی دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد؟
با توجه به داده‌های جدول ۱، بین ارتباط کلامی با هویت اجتماعی در کل نمونه ارتباط معناداری وجود دارد ($r=0.20$, $P \leq 0.04$). بنابر این، پاسخ سؤال اول، مثبت و بالا بودن سطح ارتباط کلامی، نشانگر میزان بالای هویت اجتماعی در کل نمونه است.

1. Cheek & Tropp
2. Cheek & Briggs
3. Cheek & Hogan

جدول ۱: ضریب همبستگی ساده بین ارتباط کلامی با هویت اجتماعی دانشجویان

متغیر مستقل (پیش‌بین)	متغیر وابسته (ملاک)	آزمودنی‌ها	ضریب همبستگی	سطح معناداری	تعداد
ارتباط کلامی	هویت اجتماعی	کل دانشجویان	۰/۲۰	۰/۰۴	۱۵۰
		دختران	۰/۳۰	۰/۰۲	۷۲
		پسران	۰/۰۴	۰/۷۷	۷۸

سؤال دوم: آیا بین اعتقادات مذهبی و هویت اجتماعی دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد؟

با توجه به جدول ۲، بین اعتقادات مذهبی با میزان هویت اجتماعی دانشجویان دختر و پسر، رابطه معناداری به دست آمد ($r=0.30, P\leq 0.005$). بنابر این، پاسخ سؤال دوم پژوهش نیز مثبت است. به عبارت دیگر؛ بالا بودن سطح اعتقادات مذهبی، حاکی از میزان بالای هویت اجتماعی در کل نمونه است.

جدول ۲: ضریب همبستگی ساده بین اعتقادات مذهبی با هویت اجتماعی دانشجویان

متغیر مستقل	متغیر وابسته	آزمودنی‌ها	ضریب همبستگی	سطح معناداری	تعداد
اعتقادات مذهبی	هویت اجتماعی	کل دانشجویان	۰/۳۰	۰/۰۰۵	۱۵۰
		دختران	۰/۲۱	۰/۰۲	۷۲
		پسران	۰/۳۲	۰/۱۳	۷۸

سؤال سوم: آیا بین ارتباط کلامی و اعتقادات مذهبی با هویت اجتماعی دانشجویان رابطه چندگانه وجود دارد؟

آنچه در جدول ۳ نشان داده شده است، نتایج به دست آمده از تحلیل رگرسیون در کل نمونه دانشجویان است که با روش همزمان برای تعیین میزان ضریب همبستگی چندمتغیری برای ترکیب خطی ارتباط کلامی، اعتقادات دینی با میزان هویت اجتماعی محاسبه شده است.

جدول ۳: ضریب همبستگی چندگانه بین ارتباط کلامی و اعتقادات مذهبی با هویت اجتماعی دانشجویان در کل نمونه

الف					
متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	همبستگی چندگانه MR	ضریب تعیین A(RS)	نسبت F احتمال P	ضریب رگرسیون
هویت اجتماعی	ارتباط کلامی	۰/۲۰	۴٪	F=۴/۲۷	ارتباط کلامی
					اعتقادات مذهبی
					B=۰/۲۰ T=۲/۰۵
					-

	P=۰/۰۴	P=۰/۰۰۴				
B=۰/۲۳ T=۳۷/۴ P=۰/۰۲	B=۰/۱۴ T=۱/۳۶ P=۰/۱۹	F=۵ P=۰/۰۰۸	٪۹	۰/۳۰	اعتقادات مذهبی	
ب						
ضریب رگرسیون	نسبت F احتمال P	ضریب تعیین A(RS)	همبستگی چندگانه MR	متغیرهای مستقل	متغیر وابسته	
ارتباط کلامی						
-	F=۰/۲۳ T=۳۷/۴ P=۰/۰۳	F=۵ P=۰/۰۰۸	٪۶/۴	۰/۲۵۲	اعتقادات مذهبی	هویت اجتماعی

با توجه به متغیرهای بررسی در قسمت الف جدول ۳، نتایج نشان می‌دهد که ضریب همبستگی چندگانه بین ارتباط کلامی و اعتقادات مذهبی با سطح هویت اجتماعی، معنادار است و بین آنها رابطه چندگانه وجود دارد (MR=0.30, RS=0.09). بنابر این، پاسخ سؤال سوم نیز مثبت است. با توجه به تعیین RS، مشخص شد که ۹ درصد واریانس سطح هویت اجتماعی با متغیرهای ارتباط کلامی و اعتقادات دینی قابل پیش‌بینی است و میزان تأثیر ارتباط کلامی در تعیین واریانس هویت اجتماعی، در مقایسه با متغیر اعتقادات دینی، نقش مهم‌تری را ایفا می‌کند.

در قسمت ب، جدول نتایج نشان می‌دهد که تنها یکی از متغیرهای پیش‌بینی؛ یعنی سطح اعتقادات مذهبی در پیش‌بینی متغیر وابسته نقش معناداری را ایفا می‌کند و میزان ارتباط کلامی، نقش مؤثری در پیش‌بینی سطح هویت اجتماعی بر عهده ندارد.

د) بحث و نتیجه‌گیری

نوآوری این تحقیق در آشکارسازی نتایجی است که نشان می‌دهد دین و معنویت، از جمله پدیده‌های انسانی‌اند که بیشترین وابستگی را به زبان دارند. نیایش، بیان اعتقادات مذهبی و تبلیغ دین، همگی نیازمند زبان‌اند. از سوی دیگر، فرقه‌های مختلف یک مذهب، گفتمانهای خاص خود را دارند. اغلب متون مذهبی، ویژگی‌های کلامی خاصی دارند؛ برای مثال، در این متون، استعاره کاربرد بسیاری دارد. در بسیاری از این نوع متون، میان «خدا» و «پادشاه» یا «پدر»، شباهتهای استعاری به چشم می‌خورد و «بهشت» یا «جهنم» در مقایسه با پدیده‌های این جهان توصیف می‌شوند.

به موازات پیچیده‌تر شدن زندگی مذهبی و تفکرات معنوی افراد، الگوهای زبانی متنوع‌تری برای بیان رویکردهای فردی و گروهی به کار گرفته می‌شود. معمولاً زبان افراد مذهبی با افراد سکولار متفاوت است و معمولاً زبان افراد مذهبی نشان‌دارتر به نظر می‌رسد. فرقه‌های مختلف یک دین نیز هر کدام سیاق مذهبی خاص خود را دارند. مثلاً کاتولیک‌ها به این مراسم عشاء ربانی^۱ می‌گویند؛ پیروان کلیسای انگلیکان، این مراسم را شکرگذاری^۲ می‌نامند و در میان فرقه‌های دیگر، نامهای شام خداوند،^۳ عشاء ربانی مقدس^۴ و شام ربانی^۵ رایج است. معمولاً زبان اقلیتهای دینی در یک کشور مذهبی، نشان‌دار است. همچنین، زنان از سیاق مذهبی تری نسبت به مردان استفاده می‌کنند.

گاهی افرادی که می‌خواهند دین جدیدی را بپذیرند، باید زبان آن دین را هم یاد بگیرند. علاوه بر این، ممکن است میزان تسلط بر آن زبان خاص و تلفظ کلمات آن، نشان‌دهنده میزان مذهبی بودن فرد باشد. تحلیل ما از همبستگی میان باورهای دینی و ارتباط کلامی و زبانی بر نشاننداری که پیش‌تر بدان اشاره شد، صحه می‌گذارد. هویت از نیازهای روانی انسان و ثمره کنش اجتماعی است که به فرد امکان می‌دهد با دیگران به صورتی معنادار و پایدار ارتباط برقرار کند و به زندگی افراد جهت می‌بخشد. یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج حاصل از بررسی‌های جان جوزف (۲۰۰۴) و کاستل (۱۹۹۷) همسویی و همگرایی دارد؛ به گونه‌ای که آنها معتقدند زبان و هویت فرهنگی، دینی و اجتماعی، جدا نشدنی‌اند و تأمل درباره آن دو، درک ما را از مفهوم تعامل اجتماعی عمیق‌تر می‌سازد. هویت از نیازهای روانی انسان و ثمره کنش اجتماعی است که به فرد امکان می‌دهد تا با دیگران به صورتی معنادار و پایدار ارتباط برقرار کند و به زندگی افراد جهت می‌بخشد.

ارتباط دینی و فرهنگی، نوعی فرایند ایجاد و ارسال مفاهیم معنوی است. برای برقراری ارتباط، حداقل حضور سه عنصر فرستنده، گیرنده و پیام، الزامی است. پیام ممکن است تحت تأثیر اطلاعات قبلی شخص و تجارب گذشته و احساسات یا سطوح اجتماعی و فرهنگی باشد. فناوری‌های ارتباطی منجر به تحول در شدت و میزان ارتباط انسانها و تحول کیفی^۶ در نحوه ارتباط آنان با یکدیگر شده است. کارکردهای زبان در علوم انسانی به صورت پدیده‌ای اجتماعی، ابزاری برای دستیابی به فرهنگ یک جامعه است. زبان به عنوان عنصری اجتماعی

1. Mass

2. Eucharist

3. Lord's Supper

4. Holy Communion

5. Communion

6. Qualitative Change

و فرهنگی به شکل علائم زبانی، تأثیری خاص در زندگی روزمرهٔ انسانها گذاشته است. اعضای یک گروه اجتماعی از طریق برقراری ارتباط می‌توانند اندیشه‌ها و میراث فرهنگی خود را گسترش دهند و برای حفظ آن بکوشند.

نتایج تحقیق حاضر به نتیجهٔ مطالعهٔ مدرسی (۱۳۶۸) نزدیک است که هویت را متأثر از گفتمان گروهی و اجتماعی می‌داند. در واقع؛ تشابه زبانی و هویتی گویشوران موجب می‌شود که آنها خود را درون یک گروه تصور کنند و تفاوت بین آنها موجب فاصلهٔ اجتماعی و اعتقادی می‌شود و این تمایز در تمام مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی آنان قابل رؤیت است. باورهای فرهنگی دلیل اصلی محدودیتهای ارتباطی جوامع انسانی مختلف است.

نکتهٔ دیگری که در این بررسی مشخص شد، این بود که بر خلاف گفتار که همواره در معرض تحول است، نوشتار عنصری پایدار است که در حفظ هویت ملی و فرهنگی اقوام مختلف سهم اساسی داشته است. تغییر زبان یا رمز،^۱ گویشوران را قادر می‌سازد تا مکالمات یکدیگر را بفهمند. افراد از طریق ایدئولوژی‌های زبانی می‌توانند گفتمان و ساختارهای زبانی را کاملاً درک کنند و یاد می‌گیرند که زبان، قدرت و هویت دینی را در جوامع اجتماعی و فرهنگی با گویشهای متفاوت به صورت انتقادی بررسی کنند. این نتایج با مطالعات خالقی (۱۳۸۲) تطابق دارد که اگر قدرت در زندگی روزمره از دیدگاه اجتماعی و فلسفی در جامعه تبیین شود، جوانان می‌توانند در گفتمان خود به هویت اجتماعی دست یابند. گفتمان مبتنی بر درک اجتماعی، قانون‌مداری و احترام به ارزشهای اجتماعی باید در هویت جوانان تبلور یابد و آنان را برای زندگی سالم پرورش دهد. در حال حاضر این تقابل با رسانه‌های اجتماعی در شکل‌دهی هویتی جوانان بیشتر خطیر شده است. هویت‌سازی در گفتمان سالم در محیط دانشگاه و آگاهی از خطرات هویت‌یابی در رسانه‌های اجتماعی به آموزش فرهنگی و اجتماعی مستمر جوانان در محیط دانشگاه نیاز دارد.

نتایج این پژوهش با مطالعات دهشیری (۱۳۷۹) همخوانی دارد که در آن تأکید می‌کند تجربیات مذهبی و معنوی معمولاً تجربیات «واقعی» (مربوط به جهان فیزیکی) نیستند و گفتمان، نقش مهمی در تجسم و چارچوب‌بندی آنها دارد. در واقع؛ تنها رابط میان این تجربیات و واقعیت، زبان تعاملی است. ساختار اجتماعی هر جامعه‌ای، همسو با فرهنگ کلان آن جامعه و زبان خاص آن است. از آنجا که یادگیری و آموزش زبان، امری اجتماعی و فرهنگی است و فراگیری آن منجر به اجتماعی شدن و فرهنگ‌پذیری می‌شود؛ در انتقال

---

1. Code-Switching

رابطه اعتقادات دینی و گفتمان در شکل‌گیری هویت ... ♦ ۹۳

ارزشهای مشترک یک جامعه، نهادهای اجتماعی همچون خانواده و آموزش و پرورش به صورت رسمی و غیر رسمی نقش عمده‌ای دارند.

در دنیای کنونی، بر خلاف گذشته، فرایند انتقال هویت در زمینه ارزشها، باورها و رفتارها و خلاصه هویت جوانان که با گفتمان آنان ارتباط تنگاتنگی دارد، بیش از آنکه در تعاملات کلامی از والدین‌شان متأثر باشد؛ از رسانه‌ها، صنعت فرهنگ، همسالان و جوانان دیگر که چه بسا از دیگر کشورها باشند، تأثیر می‌پذیرد و اختلاف نظر، یکی از نشانه‌های ضد ارزشی و تهاجم فرهنگی و در نهایت، زوال هویت مردم می‌شود. در این شرایط، ابعاد مختلف هویت دستخوش تغییرات گسترده در گفتمان می‌شود. مانند آنچه گیدنز (۱۳۸۲) اعتقاد دارد که چنانچه فرد در کودکی از والدین و افراد شایسته و قابل اعتمادی برخوردار بوده باشد که نیازهای عاطفی او را به خوبی برطرف کرده باشند و احساس امنیت و اعتماد به نفس را تجربه کرده باشد و در عین حال بنیانهای دینی و اخلاقی به نحو شایسته و با الگوهای عملی در او استوار شده باشد، می‌تواند بر چالشهای هویتی فایق آید.

منابع

- آرين، سيد خديجه (۱۳۸۰). *رابطه دينداري و روان‌درستي ايرانيان مقيم كانادا*. رساله دكتري. تهران: دانشگاه علامه طباطبائي.
- امام خميني، سيد روح‌الله (بی‌تا). *صحیفه نور*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر امام خمینی.
- امين، سمير (۱۳۸۴). *سرمایه‌داری در عصر جهانی‌شدن*. تهران: آگه.
- بشيريه، حسين (۱۳۷۸). *دولت و جامعه مدني (گفتمانی‌های جامعه‌شناسی سیاسی)*. قم: نقد و نظر.
- خالقي، احمد (۱۳۸۲). *قدرت، زبان و زندگي روزمره در گفتمان فلسفی - سیاسی*. تهران: گام نو.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۷۹). «جهانی‌شدن و هویت ملی». *مطالعات ملی*، سال دوم، ش ۱: ۷۱-۱۰۰.
- رئوفی، محمود (۱۳۸۹). «مؤلفه‌های هویت دینی». *دین و ارتباطات*، سال هفدهم، ش ۱-۲: ۹۱-۱۱۲.
- قنادان، منصور و همکاران (۱۳۷۵). *مفاهیم کلیدی جامعه‌شناسی*. تهران: آوای نور.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۲). *جامعه‌شناسی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نی.
- مدرسی، یحیی (۱۳۶۸). *درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی.
- Castell, M. (1997). *The power of identity*. Oxford: Blakwell.
- Cheek, J.M. & S.R Briggs (1981). *Self-consciousness, self-monitoring, and aspects of identity*. Paper presented at the meeting of American Psychological Association, Los Angeles, CA.
- Cheek, J. M. & R, Hogan (1983). "Self-concepts, self-presentations, and moral judgements". In: J. Suls & A.G. Greenwald (Eds.). *Psychological perspectives on the self* (Vol. 2, P. 249-273). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cheek, J.M. & L.R. Tropp (2002). *Relational identity orientation: A fourth scale for the AIO*. Paper Presented at the Meetings of the Society for Personality and Social Psychology. Savannah, GA.
- Foucault, M. (1994). "Obsession with the West modernity". In: Barry Smart. Vol, 2. London: Routledge.

- Hogan, R. & J.M. Cheek (1988). **“Identity, authenticity, and maturity”**. In: T.R. Sarbin & K.E. Scheibe (Eds.). *Studies in social identity* (P. 339-357). New York: Praeger.
- Joseph, J.E. (2004). **Language and identity national, ethnics, religious**. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kirkland, D. & A. Jakson (2009). **“Beyond the silence. Instructional Approaches and Students’ Attitudes”**. In: Jerrie Cobb Scott, Dolores V. Straker & Laurie Katz. (Eds.). *Affirming students right to their own language* (P. 132-150). Print New York: Routledge.
- Le Page, R.B. & K.A. Tabouret (1985). **Acts of identity: Creole based approaches to language and ethnicity**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiegand, H.E. (2004). **Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society**, 2nd ed., vol. 1, Berlin: Walter de Gruyter.
- Amin, S. (2005). **Capitalism in the globalization century**. Tehran: Agah Pulication. (Text in Persian).
- Aryan, S. Kh. (2001). **Relationship between religion and mental health among Iranians settled in Canada**. Ph. D Dissertation, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran. (Text in Persian).
- Badhiriyeh, H. (1999). **Government and civil society: Socio-political discourses**. Qom: Naghd and Nazar Publication. (Text in Persian).
- Dehshiri, M. R. (2000). **Globalization and national identity**. National Sudies, 2(1), 71-100. (Text in Persian).
- Ghanadan, M. et al. (1996). **Key concepts of sociology**. Tehran: Avaye Noor. (Text in Persian).
- Gidens, A. (2003). **Sociology**. Translated by Manochehr Saboori. Tehran: Ney. (Text in Persian).
- Khaleghi, A. (2003). **Power, language, and daily life**. Tehran: Game Nou. (Text in Persian).
- Khomeini, R. (1991). **The explanation of Sahar Prayer**. Translated by Ahmad fahri. Tehran: Ettelaat. (Text in Persian).
- Khomeini, R. (1993). **The great jihad. Tehran**: The Institute of Imam Khomeini Publication. (Text in Persian).
- Modaresi, Y. (1989). **An introduction to sociolinguistics**. Tehran: Social Scieces Institute. (Text in Persian).
- Montazerghaem, M. M. (2000). **Mass media and identity**. National Sudies, 1(4), 251-270. (Text in Persian).
- Naghizadeh, F., & Saroukhani, B. (2023). **The effect of cultural capital on socialization styles** (soft, hard and mixed) of parents (studied in

- Kermanshah). Rahpooye Ertebatat-o Farhang Quarterly, 2(4), 10.22034/rcc.2023.554522.1009 (Text in Persian).
- Raofi, M. (2010). “**Features of religious identity**”. Religion and Communication, 17(1-2): 91-112. (Text in Persian).

